

ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ЗБРОЯ ТА ЩИТ: СОЦІАЛЬНІ І ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

російсько-українська війна актуалізувала низку фундаментальних питань щодо ідентичності, які мають визначальний вплив на політичну динаміку не лише регіону, але й усього європейського континенту. Політологічний аналіз цього феномена передбачає розгляд ідентичності як складної багаторівневої системи, що включає етнічну, національну, громадянську та інтернаціональну складові, які перебувають у постійній взаємодії та трансформації під впливом конфлікту.

Ключові слова: ідентичність, війна, політична лояльність, загальнолюдські цінності, національна безпека.

Abstract

The russian-Ukrainian war has raised a number of fundamental questions about identity that have a decisive impact on the political dynamics of not only the region but the entire European continent. The political analysis of this phenomenon involves the consideration of identity as a complex multi-level system that includes ethnic, national, civic and international components, which are in constant interaction and transformation under the influence of the conflict.

Keywords: identity, war, political loyalty, universal values, national security.

Вступ

У вирі сучасного глобалізованого світу парадоксально загострюються питання національної самобутності. російсько-українська війна є не лише військовим протистоянням за території, але й глибинною боротьбою наративів, смислів та ідентичностей.

Коли гримлять гармати, ідентичність перетворюється на невидимий, але потужний обладунок, що захищає суспільство від розриву. Водночас вона стає гострим лезом, яке розтинає історичні міфи та імперські конструкти. В українському контексті національна ідентичність постала одночасно як об'єкт агресії та як джерело безпрецедентної консолідації.

Ця війна оголила фундаментальну роль ідентичності у формуванні політичних процесів, демонструючи, як відчуття спільної приналежності мобілізує націю перед екзистенційною загрозою.

Результати дослідження

Ідентичність — це усвідомлення особою чи групою своєї приналежностікальності та цілісності; система уявлень про себе та «інших», що формує основу для соціальної взаємодії, визначає цінності, переконання і поведінкові патерни, та слугує механізмом самозбереження і розвитку колективу в умовах зовнішніх викликів.

Етнічна ідентичність у контексті війни. Етнічна ідентичність російського та українського етносів під час війни характеризується актуалізацією механізмів генералізації та колективної відповідальності. Ця тенденція проявляється у стереотипізації ворога, наприклад, у формулюваннях типу «усі росіяни — вороги» чи «усі українці — нацисти». Така генералізація веде до поляризації суспільства та посилення конфліктної риторики. Політична мова в цьому контексті часто використовує загальні формулювання та стереотипи, що посилює емоційний вплив на аудиторію та знижує рівень критичного мислення серед населення [1, с. 78].

Національна ідентичність як чинник політичної лояльності. Національна ідентичність визначається належністю до держави та ідентифікацією з нею. Під час війни ця ідентичність стає ключовим чинником політичної лояльності. Етнічні росіяни в Україні, які ідентифікують себе з Україною, беруть участь у військових діях проти російських збройних сил, демонструючи

пріоритетність національної ідентичності над етнічною. Ця тенденція свідчить про те, що національна ідентичність може переважувати етнічну в умовах політичної поляризації [2].

Інтернаціональна ідентичність як антиімперський механізм. Інтернаціональна ідентичність формується на консенсусній основі спільних цінностей, таких як свобода, справедливість та право на самовизначення. Ця форма ідентичності реалізується у боротьбі з рашизмом, подібно до антифашистського руху під час Другої світової війни. Участь іноземних легіонів та міжнародна підтримка України базуються на загальнолюдських цінностях: взаємній повазі, довірі та надії на спільну перемогу [3, с. 97].

Політичні наслідки трансформації ідентичностей. Трансформація ідентичностей під час війни має значні політичні наслідки. Поєднання етнічної та державної національної ідентичностей у сучасній боротьбі проти російської агресії вимагає гармонічного поєднання цих складових через спільні цінності та взаємну повагу. Також важливим є сприяння зростанню російської частки інтернаціональної ідентичності в росії та української ідентичності серед української діаспори в росії як проти рашизму російського політичного і військового керівництва, так і проти російської імперської ідентичності [4, с. 29].

Значущим є завдання посилення гармонічної взаємодії та інтеграції української державної національної ідентичності і міжнародної інтернаціональної ідентичності для прискорення перемоги в цій війні та подальшого відновлення й розвитку Української держави і суспільства. Це вимагає не лише політичної волі, а й активної участі громадян України та міжнародної спільноти у формуванні спільного інформаційного простору, який підтримує цілісність України та демократичні цінності.

російсько-українська війна також підкреслює важливість національної ідентичності як чинника національної безпеки України. Війна стала каталізатором зміцнення загальнонаціональної ідентичності, особливо після російського вторгнення в Україну у лютому 2022 року.

російсько-українське воєнне протистояння каталізувало консолідацію української громадянської ідентичності, що проявилось у свідомому дистанціюванні від культурних маркерів агресора, зокрема через відмову від використання російської мови в публічному просторі. Особливо промовистим є переосмислення історичних постатей.

Опитування, проведене Фондом Демократичні ініціативи спільно із соціологічною службою Центру Разумкова з 5 по 12 серпня 2022 року, дало такі результати. Майже 50% населення України позитивно оцінюють постать Степана Бандери. Негативно про роль Степана Бандери у становленні української державності відгукнулися 11% опитаних. Ще 19% зазначили, що ставляться до діяльності Степана Бандери як позитивно, так і негативно, близько 18% не змогли відповісти на це запитання. Порівняно з минулим роком на 19% зросла частка респондентів, які позитивно оцінювали діяльність Степана Бандери. Водночас частка респондентів, які оцінювали її негативно, зменшилася на 21% [5].

Висновки

Збройне протистояння з росією загартувало український державницький організм, перетворивши виклики на джерело безпрецедентної національної консолідації. Стратегічна мобілізація внутрішніх ресурсів суспільства у поєднанні з міжнародною солідарністю зміцнили не лише обороноздатність, але й соціальну тканину держави. Проте, масштабні людські, економічні та інфраструктурні втрати вимагають подальшої інтенсифікації зусиль з укріплення політичної нації. Саме поглиблення відчуття спільної ідентичності та утвердження цінностей суверенної, соборної України стане фундаментом для майбутньої перемоги, успішної післявоєнної відбудови, реалізації амбітної програми реформ та органічної інтеграції до європейської спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Поліщук Ю. Національна та громадянська ідентичності в Україні в умовах російсько-української війни: константи та зміни. *Політичні дослідження*. 2022. №2(8). С.73–93.
2. Степико М. Т. Трансформації ідентичностей громадян України в умовах російської агресії. *Стратегічна панорама*. 2022. №2. С. 76–84.
3. Коцур В. Українська ідентичність в умовах «гібридної» війни російської федерації проти України. *Соціум. Документ. Комунікація*. 2022. 1(13). С. 83-105.
4. Верменич Я. «Війни ідентичностей»: українсько-російське цивілізаційне протистояння у когнітивно-дискурсивному вимірі. Нарис / Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ : Інститут історії України, 2023. 87 с.

5. Гарань О. Це показово. Як українці ставляться до Степана Бандери. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/yak-zminilosya-stavlennya-ukrajinciv-do-stepana-banderi-opituvannya-novini-ukrajini-50294885.html> (дата звернення: 14.03.2025).

Корнієнко Валерій Олександрович – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: valkorney1958@gmail.com

Kornienko Valerii – Dr. of Political Sciences, Professor, Head of the Department of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa, e-mail: valkorney1958@gmail.com